

Приказ књиге: *Група аутора, Национални и државни интерес модерне Србије*, CEDET i FES
Београд 2007, стр. 271

У овом зборнику радова своје прилоге имају: Драгица Вујадиновић, Војин Димитријевић, Владимир Глигоров, Латинка Перовић, Весна Пешић (два пута), Алпар Лошонц, Срећко Михаиловић, Ратко Божовић, Тодор Куљић, Весна Ракић Водинелић, Божидар Јакшић, Мирко Ђорђевић и Владимир Гоати. Основна идеја зборника, како пише у његовој уводној студији (Д. Вујадиновић), јесте да одбаци «етнонационалистичко тумачење» националног и државног интереса и да афирмише оно «грађанско/ републиканско» (стр. 10-19).

«Патриотизам, изведен из етнонационалистички протумаченог националног интереса», вели Д. Вујадиновић, «суштински је сродан шовинизму и инклинира третирању Другог као непријатеља и издајника» (19-20). Отуда, централни национални и државни интерес Србије мора да буде «уставна демократија» (17), код које постоји «принципијелно недавање приоритета било којем националном интересу као доминантном у констелацији грађанске/републиканске државе». То значи да основ државе није никаква конкретна нација, већ слободни појединац који се удружује са другим слободним појединцем, склапајући уговор у виду устава као «повеље слободе» (20). Функција конкретне државе, зато, није да штити носећи етнички колективитет. Њена је улога првенствено «одбрана слободе јединке», тако да постоји «примат индивидуалних права» (20) у односу на све друге интересе.

У Србији, међутим, веле аутори овог зборника, постојећи устав одређује Србију као државу српског народа. Тиме се, по ауторима, неоправдано привилегује један етнички колективитет у односу на све остале. Отуда је кључни национални и државни интерес Србије «ревизија Устава» (26), која би га ослободила од свих «етнонационалистичких» елемената. Уз то, нужно је и преумљење грађана Србије који су још под утицајем етнонационализма. Неопходно је «да се народу ситематски и на разумљив начин објашњава штетност етнонационалистичког тумачења националног и државног интереса» (26). У тој деетнификацији државе од посебног је значаја «суочавање с `лошом прошлoшћу`» (26). То суочавање треба да буде «стратешко национално и државно опредељење» Србије (26). Због тога је чак три прилога у овом зборнику посвећено суочавању с прошлoшћу, пре свега са злочином у Сребреници (В. Пешић, Т. Куљић и В. Ракић Водинелић).

* * *

«Грађанистичка» или «друга Србија» дуго је одбацивала и сам појам националног интереса. Он јој је деловао као нешто националистичко, ексклузивистичко, неприхватљиво. Штавише, током деведесетих, поједини интелектуалци из »друге Србије» чак су се отворено ругали и самој идеји националног интереса. Они су га подсмешљиво звали «нацинт» (Миодраг Станисављевић).

Међутим, када је Србија 2006. постала међународно призната држава, више се није могао одбацивати појам националног/државног интереса. То би значило да је Србија једина држава на свету која нема никакав национални, односно државни интерес. Стога су интелектуалци из «друге Србије» кренули у преузимање и пацификацију овог појма. Тако је настала ова књига.

Али, она је истовремено и најбољи показатељ ограничених способности чак и најбољих интелектуалаца из «друге Србије» да истински разумеју свет у коме живе. Јер, да би се свет разумео, морате да изађете из доктринарне љуштуре у коју сте се сами затворили. А «грађанистичка» догматика тешко може да се примени на свет у коме је «национални интерес» један од важних аналитичких појмова. То је стваран свет, у коме постоји надметање, па и борба, различитих колективитета око ресурса, као и за елементарни опстанак различитих заједница. Један од тих супарничких колективитета, на светском плану, јесу и нације-државе. Можда нам се не допада тај свет у коме смо сви ми од самог старта чланови неких конкурентских заједница. Али, ствари тако функционишу. Једноставно, досадашња историја показује да заједнице (укључив и етничке) које су боље организоване (у државе) имају веће шансе да напредују, па чак и да опстану, него неорганизоване заједнице. Те супарничке организације могу бити у веома пријатељским односима. Али, суштински, као колективитети наспрам колективитета, оне и даље остају супарничке, а на моменте и непријатељске организације.

«Грађанистички» приступ националном интересу Србије, међутим, има једну нереалну слику о свету у који нас иокружује. По «грађанистима», у свету у основи постоји мање-више хармонична структура у којој, као у каквом саћу, пребивају организације (колективитети) које себе називају државе (нације). Структура суштински чува колективитете и управља њима. Тако, национални интерес више није очување егзистенције неке заједнице и надметање за ограничене ресурсе. Национални интерес је сада само питање како конкретну заједницу уредити према тим структуралним моралним и правним нормама.

Отуда ова књига уопште и не расправља о стратешким интересима државе Србије у односу на друге државе-нације. У њој нећете наћи готово ништа о томе да ли је, рецимо, у интересу Србије укључење у ЕУ и НАТО. То је отуда што аутори ове књиге, изгледа, сматрају да Србија нема никакав појединачни, специфични интерес у односу на друге евро-атлантске државе и да је о томе бесмислено говорити. Зато је за њих национални интерес исто што и било који други друштвени интерес.

Само два прилога (Д. Вујадиновић и В. Димитријевића) односе се на национални интерес у тачном смислу те речи. Сви остали прилози у овој књизи тичу се различитих друштвених интереса – од културе (Р. Божовић), до политичких странака (В. Гоати). Штавише, неки прилози немају везу чак ни са најважнијим друштвеним интересима – попут прилога Л. Перовић о социјалистичкој левици у Србији пре Првог светског рата, или прилога Б. Јакшића о угледу САНУ у друштву.□

* * *

Да постоји нелагода због тога што се «грађанистичка» Србија уопште бави овим питање види се и из прилога Војина Димитријевића. Тај прилог је, иначе, најближи ономе како би ова тема требало да буде обрађена. Он даје коректан увид у схватање појма националног интереса у реалистичкој политичкој науци. Али, данашњи свет аутор ипак види као мање-више хармоничку структуру. Србија, међутим, са својим атавистичким национализмом једноставно се понаша као уљез у тој структури. Стога В. Димитријевић свој текст завршава реченицом у којој исказује неверицу да се појам «национални интерес» уопште може применити на Србију! Он дословце каже да «остаје јака сумња да је концепт `националног интереса` као државног интереса који – како смо видели - преовладава у светској теорији, уопште применљив на Србију» (42).

Такав закључак је поприлично противречан са остатком текста. Или је концепт националног интереса у модерној науци погрешан и не важи ни за кога – ни за САД, ни за Британију, ни за Француску, па онда ни за Србију; или је реалистички концепт националног интереса тачан, па онда он важи за све – и за САД, и за Британију и за Француску, па онда и Србију. Али, ако би В. Димитријевић ово последње признао, онда би морао признати да Србија има *друге* националне интересе у односу на САД, Британију или Француску. А рећи тако нешто усред хорског појања о *безусловним*

евро-атлантским интеграцијама, звучало би некако одвећ дисонантно за представнике «грађанизма».

Једнака недоследност постоји и у «кључном националном интересу», како га схвата «друга Србија». Према овој књизи, како смо већ рекли, то је успостављање «уставне демократије» у Србији. То за «грађанистички» дискурс значи редефинисање Србије од националне државе у етнички неутралну заједницу. Она би била заједница искључиво слободних индивидуума, заједница која не би имала везе са конкретним етничким колективитетом. Таква идеја, премда папирната и формална, можда може да послужи као темељ одређеног колективног политичког деловања (либерализам). Али, ако такву идеју хоћете да заступате морате да будете доследни. Онда морате да захтевате етничку неутралност државе у односу на *све* етничке заједнице. Онда морате да познајете *само* грађанина, а не и етничке колективитете.

Међутим, по ауторима носећих текстова ове књиге, етничка равнодушност српске државе мора да постоји само и искључиво у односу на Србе! Само о Србима ова држава *не сме*

да води рачуна, ако жели да буде истинска «уставна демократија»! Напротив, о свим осталим етничким заједницама у Србији ова држава треба да брине толико да им управо

као

етничким заједницама мора дати нарочите привилегије. Стога А. Лошонц (95) захтева да се новим уставом, који треба донети, етничким мањинама у Србији гарантује 20 посто места у скупштини! Али, ни то није довољно да би Србија постала «модерна уставна држава». Лошонц (95) тражи и да представници етничких мањина у Србији добију уставно право вета на свако питање које додирује интересе етничких мањина!

Та неравноправност Срба у односу на друге нације не огледа се само у томе што једино Срби у Србији морају бити само «грађани». Да су Срби нешто посебно, сведочи и «откриће» Весне Пешић да је српски јединствен национализам на Балкану (а можда и на свету?). «Српски национализам се разликује од национализма у другим југословенским републикама», пише В. Пешић (72). «Ти други народи су желели да направе своју самосталну националну државу као универзални идеал и зато се у њима брже развијају европске вредности» (72). Насупрот њиховог «европског» национализма, српски (азијатски?) национализам жели државу чије границе неће бити засноване само на етничком праву, већ и на историјском праву. Отуда Србија жели уједно *и* да припоји Републику Српску,

и
да задржи Косово. Таква противуречна тежња је, по ауторки, трајан извор «српске националистичке културе» (66), «ауторитаризма» (77), «милитаризма», и уопште «коришћења силе у решавању сукоба» (74).

Овакво виђење српског национализма нетачно је у два смисла. Прво, сваки експанзивни «национализам» у историји - у смислу који В. Пешић даје овом појму – тежио је да задржи «своје» мањине, а да истовремено припоји суседне територије на основу «етничког права». У томе се хрватски, грчки или немачки национализам ни мало не разликују у односу на српски. Али, национализам не мора бити само експанзивни. Он може бити и дефанзивни. Садашњи српски «национализам» каже: не можете Србији одузимати по етничком принципу Косово, а не дати јој по том истом принципу Републику Српску. Ако је у Милошевћево време и било елемената за налаз В. Пешић, данас је ствар сасвим обрнута. Данашњи српски «национализам» је баш доследан у апеловању на стриктно придржавање *једног* принципа. И ако је коришћење контрадикторних начела основ за научну анализу и квалификацију, онда би закључак Весне Пешић морао бити само један: данашњи српски национализам је «пацификован», док је управо *амерички*

национализам тај који је «контрадикторан», «азијатски» и који производи «милитаризам» и «ауторитаризам».

* * *

Коначно, општи узисак ове књиге јесте да се већина прилога, од којих су неки и неспорно информативни и квалитетни, тешко може односити на тему књиге. Оно пак неколико аутора који су тему погодили, нажалост, нису успели да се уздигну изнад уских политичко-страначких погледа. Они су поступили, да мало грубо кажемо, као чланови секте који одговарају на питање шта је добро за њихово друштво. Да питате Јеховине сведоке, они би вам засигурно рекли да је за Србију добро да сви у Србији постану Јеховини сведоци. Управо је на тај начин одговорено у овој књизи. На питање шта је национални интерес, «друга Србија» је одговорила да је национални интерес да Србија постане «друга Србија».

Тиме се показује не само елементарно несхватње појма националног интереса. То је знак и извесних тоталитарних тежњи, тежњи да се изврши преумљење нације, суштинска промена националног идентитета. То дословце тражи Весна Пешић. Она захтева «реконструкцију (промену) система вредности, колективног и индивидуалног идентитета» (164), успостављање «новог идентита заједнице» (165), одн. «мењање идентитета Србије» (170). То ће се, по Пешићевој, постићи успостављањем «режима `једне истине`» (166) у односу на злочине у прошлој деценији. Наметањем једне квалификације догађаја у прошлости као једне и једине истине, Срби ће бити натерани да прихвате «колективну моралну одговорност» као «припадника те нације чији су

циљеви остваривани злочином огромних размера» (175). И тек када кроз «режим једне истине» схвате погубност *сваког* српског национализма, Срби ће коначно одбацити «косовски мит» (175) и престати да буду «заробљеници националистичке идеологије» (175).

Оваква амбиција промене целокупног идентитета, коју истиче В. Пешић, сасвим је у складу са оним што је у једној другој књизи написала Соња Бисерко. Уопште, за «другу Србију», изгледа, једини начин да Срби као нација уђу у Европу јесте да они престану да буду Срби и постану други народ. Или како то Соња Бисерко каже – да Срби постану «Евро-Срби». Ова књига нас још једном уверава да је реч о стварном пројекту. Реч је о типичном социјалном инжењерингу који за циљ има преумљење и промену идентитета читаве једне нације.

Зато је овакво схватање националног интереса више него упитно. Појединцу можете рећи да му је интерес да промени идентитет само ако је реч о криминалцу који мора да се крије, или да се поправи. Наметати као интерес промену идентитета читавом народу значи једино то да га квалификујете као криминални народ. Ако је то претпоставка носећих текстова ове књиге, онда је њихова веза са хуманистичким друштвеним наукама не само проблематична, већ и бескрајно далека.